

Дручек Олена Василівна, доцент кафедри правових дисциплін Київського факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ Й ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Попри те, що проблематика боротьби з корупцією була і є актуальною для юридичного наукового товариства, чимало питань продовжують залишатися дискусійними, а на деякі з них відповіді досі не отримано. До цієї категорії, нашу думку, належить питання повного й змістовного визначення поняття корупції, дефініції якого, як показує аналіз літератури та нормативних джерел, є численними та неоднозначними. Останнє зумовлено, на нашу думку, низкою причин, найголовнішою серед яких є багатовимірність явища корупції, його мультисистемність і здатність до мімікрії. Корупція є складним суспільним феноменом, соціальну сутність котрого характеризують політичний, економічний, правовий, морально-психологічний та інші аспекти. Тому вона є об'єктом вивчення майже всіх суспільних наук. У юридичній площині корупція та корупційні діяння розглядаються з точки зору теоретико-правової, міжнародно-правової, кримінально-правової, адміністративно-правової, кримінологічної та інших наук. Для кожної з них пріоритетним є певний аспект явища корупції, відповідно, сформульовані з позиції якоїсь науки чи школи дефініції поняття корупції суттєво різняться. В основу проаналізованих нами визначень корупції покладено різне розуміння цього явища, зокрема як: злочинного діяння; підкупу; зловживання службовим становищем; неправомірного надання/отримання пільг і переваг; використання влади для незаконного заволодіння чужим майном тощо. На нашу думку, систематизація наукових підходів до розуміння корупції створить можливість для формування максимально універсального її визначення та об'єктивного розкриття сутності. Зокрема, наявні наукові підходи до розуміння корупції можливо звести до декількох основних.

Так, в основу *енциклопедичного підходу* до розуміння поняття корупції покладено етимологію зазначеного терміна, а саме той факт, що він походить від сполучення слів *correi* (лат. обов'язкова причетність декількох сторін до однієї і тієї ж справи) та *rumpere* (лат. порушувати, ламати, пошкоджувати). Відомо, що у римському праві поняття *corrumpere* означало дії в судовій практиці, які перешкоджали нормальному перебігу судового процесу або процесу управління справами суспільства [1]. Великий тлумачний словник української мови містить декілька визначень поняття «корупція», зокрема визначає його як: діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямованих на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг та інших переваг; пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення; підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [2]. У зазначеному контексті поняття корупції трактують також автори авторитетного юридичного видання – юридичного словника-довідника за редакцією Ю. С. Шемшученка [3], які інтерпретують його як «одну із форм зловживання владою, пов'язану з підкупом посадових осіб». Загалом енциклопедичні визначення корупції характеризуються значним ступенем узагальнення. Вони здебільшого є синтезованими соціальними і кримінологічними поняттями, аніж правовими.

Аналіз текстів *міжнародно-правових* документів, що прямо чи опосередковано стосуються питання визначення корупції, засвідчує, що для її кваліфікації важливим є сукупність кількох критеріїв, серед яких найважливіші: діяльнісний (корупція усвідомлюється як дія чи бездіяльність); статусний (суб'єктом завжди є особа, наділена повноваженнями); юридичний (протиправність і корисливість такої дії/бездіяльності). Так, Кодекс посадових осіб з підтримання правопорядку, хоча і залишає за державами право самостійно визначати поняття корупції, містить узагальнене визначення корупції як учинення або не вчинення дії під час виконанні обов'язків або з причин цих обов'язків у результаті одержання подарунків, що приймаються або вимагаються, обіцянок або стимулів кожного разу, коли наявна така дія або бездіяльність [4, с. 5–12]. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Україною 2005 року, визначає корупцію як прями чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [5]. Здебільшого міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією як транснаціональним злочином ґрунтується на конвенційних нормах, для дефінітивної частини яких традиційними є об'ємність і надмірна деталізація.

Доктринальні підходи до визначення корупції характеризуються значним розмаїттям вживаних для розкриття зазначеного поняття формул та дефінітивних конструкцій. Зокрема, сутність корупції розкривається через такі поняття та категорії, як-от: підкуп; хабарництво; неправомірна вигода; специфічна поведінка; зловживання владою; стан суспільних відносин. Одне із вдалих доктринальних визначень корупції, на нашу думку, належить О. В. Терещуку, згідно з яким корупція – це діяльність особи, уповноваженої на виконання державних функцій та прирівняної до неї особи, спрямована на використання наданих їй повноважень або свого

посадового становища та пов'язаних з ним можливостей для незаконного одержання від фізичних і юридичних осіб матеріальних благ, послуг, пільг, переваг або іншої вигоди матеріального чи нематеріального характеру, а також підкуп зазначених осіб фізичними і юридичними особами [6, с. 8]. У межах доктринального підходу можливе застосування широкого та вузького трактування корупції; у першому випадку корупція найчастіше трактується як явище; у другому – як діяння. Слід зазначити, що слабким місцем будь-якого з доктринальних підходів є їх суб'єктивність.

Нормативні визначення поняття корупції, корупційного діяння, адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, містяться в законах України, Кримінальному кодексі України, Кодексі про адміністративні правопорушення України та у підзаконних нормативно-правових актах, які об'єднуються поняттям антикорупційного законодавства. У своїй сукупності воно визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Отже, на основі зазначеного вище можна констатувати, що наявні в літературі та нормативно-правових актах визначення поняття корупції ґрунтуються на різних концептуальних підходах до його розуміння. Ці підходи доцільно диференціювати на чотири види: енциклопедичний; доктринальний; міжнародно-правовий; нормативний. Сучасні тенденції в розвитку змісту поняття корупції пов'язані, передусім, із поширенням цього явища та зміною завдань, які стоять перед міжнародною спільнотою, українським суспільством і владою в боротьбі з ним. Щодо подальших досліджень у цій сфері, то, на нашу думку, особливу актуальність матимуть наукові пошуки стосовно механізмів попередження корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сташис В. В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні / В. В. Сташис // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – Вип. 2. – С. 163–168.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 слів / за ред. В. Т. Бусела. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1428 с.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Укр. енцикл., 2002. – Т. 4 : Н–П. – 720 с.
4. Кодекс посадових осіб з підтримання правопорядку [Електронний ресурс] : резолюція ООН № 34/169 від 17 груд. 1979 р. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_282. – Назва з екрана.
5. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : конвенція Ради Європи від 4 листоп. 1999 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_102. – Назва з екрана.
6. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Терещук Олександр Дмитрович. – Одеса, 2000. – 24 с.